

שלמדנו כאן בפרשה שיצירת ותורת האדם היא לאחר כל הנבראים, מ"מ אין זה דבר מוחלט וקבוע, אלא הדבר תלוי בזכיות האדם, ואם זכה אומרים לו "אתה קדמת לכל מעשה בראשית".

ודברי חז"ל צריכים ביאור איך אומרים לאדם שזכה "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", וכי אומרים לו דבר שאינו אמיתי, והרי במציאות הוא נברא האחרון ולא הראשון, והאדם לא יוכל על ידי מעשיו להפוך את המציאות ולומר על עצמו שהוא נברא בראשונה קודם כל מעשה בראשית, וצ"ב. ונראה בביאור העניין, דהנה טעם הדבר שהאדם נברא בסוף לאחר כל הבריאה יש לפרשו לשבח או לגנאי, יש לפרש לשבח - שהאדם הוא תכלית הבריאה ולכן הקב"ה בראו לבסוף לאחר שהכין לו את כל צרכו שלא יחסר לו כלום, וכדאיאתא בגמ' סנהדרין (ל"ח ע"א) "אדם נברא בערב שבת מפני מה, כדי שיכנס לסעודה מיד", אמנם יש גם לפרשו לגנאי, שאם האדם חוטא אז הוא גרוע יותר מכל הבריאה, כיון שכל הבריאה נועה לפי חוק טבעה, אבל האדם שיש לו שכל ובחירה, אם הוא בוחר לחיות עפ"י תאוותיו ולעבור על מצוות השי"ת, הרי הוא גרוע יותר מבהמה וכמוש"כ (ישעיהו א' ג) "ידע שור קונו וחמור איבוס בעליו, ישראל לא ידע, עמי לא התבונן", ולכן הוא נברא באחרונה כיון שיכול להיות גרוע מכל הבריאה כולה.

וזוהו מה שאמרו חז"ל "אם זכה אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית", והיינו שאם זכה האדם לשעבד עצמו לאלוקים ולהיות נזר הבריאה מצד מעשיו, אז הוא באמת הראשון לכולם במעלה, וזהו "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", שהוא התכלית של הכל - ומה שנברא באחרונה אין זה אלא מצד מעלתו וחשיבותו שיבוא לעולם מוכן ומלא כל טוב, אבל "לא זכה אומרים לו יתוש קדמך", אם לא זכה האדם וקלקל במעשיו, אז יצירתו באחרונה היא גנאי עבורו - כי הוא נחשב לאחרון בדרגת חשיבות הנבראים, מאחר שהוא מקלקל במעשיו את כל הבריאה כולה. [ועל זה הביאו חז"ל את הפסוק "אחור וקדם צאתי" - להורות שיצירת האדם היא לפעמים "אחור" - האחרונה לאחר כל הנבראים, ולפעמים "קדם" - קודם כל הנבראים, ואין הדבר תלוי אלא בהנהגת האדם].

ואין לנו השגה מהו מעלת היהודי וכוחו להתקדם להיות נזר הבריאה, ובכל מעשה מצווה היהודי פועל גדולות ונצורות ובונה עולמות העליונים, ומאידך אם הוא חוטא בעבירה הרי הוא מקלקל ומחריב עולמות, ואשרינו שזכינו להיבדל מאלו שכל חייהם אינו אלא תאוות חומריות - והרי הם שפלים במעלתם מכל הבהמות והחיות.

יסוד גדול בגדרי הטעמים שנתנו הקדמונים לדיני התורה

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (י"ב ג). בגמ' בנדה (ל"א ע"ב) איתא, "מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה, שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים", ופירש"י "שלא יהיו כולם שמחים - שאוכלים ושותים בסעודה, ואביו ואמו עצבים שאסורים" וכו', והיינו שמאחר שהאשה עדיין טמאה בשבעת ימים הראשונים לאחר לידת בן זכר - וכמו שנאמר "וטמאה שבעת ימים", הרי אביו ואמו עצובים אז ואין עושים שמחת ברית, ורק לאחר ליל השמיני שכבר נטהרה מטומאתה - ואביו ואמו שרויים בשמחה, אפשר למול את הבן.

גדול, שבכל מקום שאמרו חז"ל "מפני מה אמרה תורה", אין הכוונה שזהו "הטעם" היחיד, אלא רק גילוי לנו טעם אחד מתוך אלפי טעמים, שהרי טעם זה שאמרו חז"ל כאן אינו שייך לפי מנהגיו היום שהאשה נשארת בטומאתה גם לאחר שבעת ימים הראשונים עד שתיטרה על ידי שבעה נקיים, ומ"מ דין תורה הרי לא אז ממקומו ואין עושים ברית מילה קודם יום השמיני, וע"כ שעצם הדין למול ביום השמיני ולא קודם, יש לזה הרבה טעמים לאין שיעור וקץ, אלא שחז"ל גילו לנו טעם אחד מתוך הטעמים, ומלבד זה יש עוד הרבה טעמים נסתרים. [וכע"ז ביאר הגר"א מה שאמרו בגמ' בשבת (ק"ל ע"א) "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנוכי על אמתך כמוצא שלל רב, עדיין עושים אותה בשמחה", דהנה לכאורה צריך ביאור מהו כוונת הלשון "עדיין" עושים אותה בשמחה, ומהו החידוש בכך שגם עכשיו עושים בשמחה, ופירש בזה הגר"א זצ"ל, שבשלמא מתחילה שהאשה הייתה טהורה ביום השמיני, היו אביו ואמו שמחים והיו יכולים בנקל לקיים המצווה בשמחה, אבל היום שתיקנו חכמים שהאשה נשארת

זהירות מלשה"ר היוצא מהפה כמאכלות אסורות הנכנסים לפה

"דבר אל בני ישראל לאמר, אשה כי תזריע" וגו' (י"ב ב). הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל היה דורש - למה נסמכה פרשת תזריע העוסקת ברובה בדיני צרעת שבאה על עוון לשון הרע, לפרשת שמיני העוסקת ברובה בענייני מאכלות אסורות, כדי ללמדנו, **שכשם שמחזיר ומשאר מאכלות אסורות רגילים בני אדם להיזהר ולהתרחק מאוד, כך גם מלשון הרע יש להיזהר ולהתרחק מאוד**, ששניהם שווים בחומרתם שהם 'לאו' בתורה, ויש להיזהר מזה כמו זה. וכבר אמרו חז"ל (שבת קנ"ה ע"ב) "לית דעניא מכלבא, ולית דעתיר מחזירא" - [תרגום: אין עני יותר מכלב, ואין עשיר יותר מחזיר], ופירש בזה אדוננו הגר"א ז"ל, שחז"ל רמזו בזה על איסור לשון הרע הנרמז ב'כלב', שהלא כל המדבר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים (פסחים ק"ח ע"ב), ולא זו של לשון הרע הוא לאו 'עני' מאוד, שהרבה מאוד אינם נזהרים באיסור לשון הרע, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב קס"ה ע"א) "הכל באבק לשון הרע", אבל לעומת זאת איסור אכילת 'חזיר' שנשתרש מאוד בעם ישראל, וא"כ אין עשיר יותר מלאו זה של אכילת חזיר. ומורינו הגה"צ רבי אליעזר לופיאן זצ"ל (חתן מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל ור"מ בישיבה) היה אומר, **שאם היינו שומרים על היוצא מהפה כמו במה שנכנס לפה, היינו מגיעים לשלמות**, והיה מקונן על כך שאע"פ שלשון הרע הוא עוון חמור ביותר - שבכל דיבור של לשון הרע עוברים על כמה לאוים ועשין ואורוין (וכמוש"כ החפץ חיים בהקדמה, ע"י"ש), ובכל דיבור של לשון הרע האדם מטמא נשמתו כמו מאכלות אסורות, מ"מ איננו נזהרים בזה כראוי.

ושמעתיה מפי מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל, ששאל פעם את החפץ חיים למה לא הדגיש מספיק בספרו את דברי הרמב"ם (פ"ג דתשובה) שכתב דברים נוראים על בעלי לשון הרע - ש"אין להם חלק לעולם הבא, והם נכרתים ואובדים בגיהנום ונידונים על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים", והשיב לו החפץ חיים **"פצצה כוזב לא רציני לזרוק"**. ופירש מו"ר זצ"ל בכוונת

ה"חפץ חיים", שמאחר שרוב בית ישראל נכשלים בלשון הרע, אם יפרסם שמאבדים בכך את כל עולמם, עלולים לחשוב שכיון שקשה לפרוש לגמרי מלשון הרע, ובלאו הכי כבר אין להם חלק לעולם הבא כמינים ואפיקורסים, הם כבר יכולים לפרוק מעצמם לגמרי עול תורה ומצוות, ויתייאשו ולא ינסו דרכי תיקון, ולכן מוטב להשמיט דברים מפורשים כאלו, ולא הביא הח"ח אלא מקורות אחרים שהעונש על לשה"ר חמור, אך בלי להביא את לשון הרמב"ם. והוסיף מו"ר זצ"ל שלכן בשעה שמזכירים את גודל החטא, חייבים להזכיר יחד עם זאת גם שהתשובה מועלת אפילו לחטא חמור כעבודה זרה, ואף שישנם עבירות חמורות מאוד שהם כחומה שקשה לפרוץ אותה, **אבל אם האדם רוצה באמת לשוב בתשובה בכל ליבו, הוא יצליח לפרוץ את העבירה ולבטלה על ידי תשובה**. ומו"ר זצ"ל הוסיף עוד, שגם מה שמבואר בספרים ("מגיד מישרים" פרשת ויקהל, "חובת הלבבות" שער הכניעה פ"ו, "אורחות צדיקים" שער הענוה) שהמדבר לשון הרע מאבד את זכויותיו ונותנים אותם למי שדיבר עליו, והעוונות של זה שדיבר עליו מעבירים אליו, [עד שביום הדין יתפלא כשיראה שזכויותיו נמחקו מחשבונו, ומאידך נוספו בחשבונו עבירות שלא עשה מעולם, ויסבירו לו שכאשר דיבר לשון הרע כל זכויותיו עברו לזה שדיבר עליו, וכל עוונות חבירו שדיבר עליו עברו אליו], זהו דווקא במי שלא עשה תשובה, אבל התשובה מועלת להחזיר לעצמו את הזכויות שנסתלקו ממנו, ולסלק ממנו את עוונות חבירו שנוספו אליו.

הבחירה ביד האדם אם להיות נזר הבריאה או השפל שבבריאה

"אשה כי תזריע וילדה זכר", (י"ב ב). במדרש כאן (ויקרא ר' י"ד, א' וחלקו הובא ברש"י כאן) איתא "אמר ר' שמלאי, כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף, ויחיו, והיינו, שהלכות טהרת וטומאת האדם נכתבו (בפרשת תזריע) לאחר הלכות טומאת וטהרת הבהמות והחיות והעופות (שנאמרו בפרשת שמיני), כי כשם שביצירתו נוצר האדם לאחר הבהמה והחיה והעוף, כך גם הלכותיו נכתבו לאחר בהמה חיה ועוף]. ועוד איתא במדרש שם - "אשה כי תזריע, הדא הוא דתימא (תהלים קל"ט) אחור וקדם צאתי, אם זכה אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, לא זכה אומרים לו יתוש קדמך", ע"כ. [והיינו, שאע"פ

התודה והברכה לידידינו החפץ בעילום שמו אשר זכות הפצת המאמר בעיר **מודיעין עילית** מידי שבוע נזקפת לזכותו, יזכהו השי"ת לראות ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ולרוות נחת מיוצ"ח, ויקיים בו הברכה "אורך ימים בימינו בשמאלו עושר וכבוד".

לעילוי נשמת **הגה"צ רבי גרשון ב"ר אברהם חיים ליבמן** זצוק"ל ראש ישיבת נר יוסף בצרפת, אשר מסר נפשו **בפעולות ונשבות להקים את שארית הפליטה בצרפת ובמרקו לאחר השואה, ולא אמר נושא עד שזכה לעשות מהפכה ממש במרדוק ובצרפת, זכרה זאת לו אלוקים לנצח לטובה!** נלב"ע כ"ט אדר א' תשנ"ז

וטמאה גם ביום השמיני כבר לא שייך הטעם הראשון שיקיימו את המצווה בשמחה, אך מ"מ מאחר שקיבלו את המצווה בשמחה, עומד להם כוח קבלה זו להמשיך את השמחה לדורות בקיום מצווה זו].

ועל פי יסוד זה ביאר הגר"א ז"ל מה שאמר חז"ל (חולין ק"ה ע"ב) **"מפני מה** אמרו מים אחרונים חובה - שמלח סדומית יש שמשמא את העינים",

[והיינו שחוששים שכיון שאמרו חכמים במסכת ברכות "על כל אכילתך אכול מלח", א"כ אולי אחר שנגע במלח, ישים את ידיו על עיניו ויתעוור, ולכן אמרו חכמים ליטול מים אחרונים כדי להעביר את המלח מעל ידיו], וביאר הגר"א שאין הכוונה שזהו הטעם היחיד, אלא מלבד זה איכא עוד טעמים, ולכן גם בזמנינו שאין מלח סדומית מצוי בינינו (וכמוש"כ התוס' בעירובין י"ז ע"ב), יש חיוב דנטילת ידיים, (עי' בביאור הגר"א או"ח סו"ס קפ"א ובשו"ע שם).

וזהו כלל גדול בכל הטעמים שנתנו רבותינו הראשונים (כמו הרמב"ם במורה

נבוכים והחינוך ועוד) **לדיני התורה, שהם לא גילו לנו את כל הטעמים אלא רק הטעימו לפי שכלינו איזה טעם**, וזהו רק בגדר "טעם" ולא בגדר "הטעם" - בה"א הידיעה, שכל מצווה יש לה שורש גדול בעולמות העליונים וטעמים רבים עד אין מספר, והיא עמוקה ורחבה לאין סוף - ואין לנו אפשרות להשיג את כל הטעמים בעולם הזה.

במעלת סעודת ברית מילה

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו", (י"ב, ג). כבר הבאנו לעיל את דברי הגמ' בשבת (ק"ל ע"א) **"כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושים אותה בשמחה"**, **ומבואר שמצוות מילה צריכה להיעשות דווקא בשמחה**, ועליה נאמר "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב", ולכן מקפידים ישראל לעשות סעודת ברית מילה - מתוך השמחה הגדולה על קיום המצווה, וכמבואר בתוס' בשבת (ק"ל ע"א), עיי"ש.

ושמעתי מאבי מורי זצ"ל ששמע בשם גדול וצדיק אחד זצ"ל שחידש חידוש פלא, שמעלת הסנדק שנחשב כמקטיר קטורת וזוכה לעשירות, הוא רק כשמשלם גם את הוצאות הסעודה - שבה הוא נחשב כ"בעל ברית", אבל אם אינו משלם הוצאות הסעודה אינו זוכה לכל ההבטחות הגשמיות האמורות בסנדק אלא רק לעשירות רוחנית בלבד, וטעמו מפני שסעודת ברית מילה שייכת היא לעיקר מצוות ברית מילה, ומעלת הסנדק הוא כשהוא מעמיד את צרכי המילה - הן בעצם הסנדקאות והן בהעמדת סעודת הברית, ועי"ז הוא נקרא בשם "בעל ברית" וזוכה לכל המעלות האמורות בחז"ל על הסנדק. והוסיף אבי זצ"ל עוד, שכמו כן גם כל מי שמשלם הוצאות סעודת ברית מילה - וכ"ש אם הוא מוסיף גם להתעסק בגופו בהכנת סעודת ברית מילה, הרי הוא נחשב בזה כעין 'סנדק במקצת' וזוכה במקצת לסגולות האמורות בסנדק, והמעלה רבה יותר כשמשלמים הוצאות הסעודה לבן תורה ומסייעים לו עי"ז לשקוד על תלמודו, והיא סגולה נפלאה לעשירות ולבנים ולבנות שומרי תורה ומצוות צדיקים וצדקניות, ובפרט אצל נצרכים.

וקבלנו שזהו גם סגולה גדולה לזכות לבן זכר, כי ע"י מה שמשלם הוצאות הסעודה הוא מוכיח חביבותו לברית מילה - שמשתוקק לקיים המצווה אלא שאין לו בן לקיים בעצמו ולכן הוא מכין לאחרים, ועי"ז השתוקקותו לקיים המצווה יזמין לו הקב"ה בן זכר כדי שיזכה לקיים המצווה בעצמו, וזכורני מצעירותי שהרבה אנשים היו משתוקקים לכך לשלם סעודת ברית, והיה הדבר מקובל כסגולה גדולה, ובדור האחרון נשתכח הדבר, ומן הראוי להחזיר עטרה ליושנה לעורר על מצווה רבתא זו.

וסעודת מילה היא כעין אכילת קרבן, וראוי לערוך הסעודה כראוי בבשר ויין, והיא תיקון גדול מאוד, ונשים צדקניות נהגו לבשל ולאפות בעצמן,

הלכות ברכת האילנות - נערך ונלקט מתוך ספרי רבינו שליט"א

אך בתפוזים ואשכוליות אף שמרכיבים בחושש, אבל כיון שאין ניכר שינוי בטעם הפרי, ואין מרכיבים אותו אלא כדי לחזקו ולחסנו כנגד מחלות התוקפים אותו, יש לברך עליו.

ז מותר לברך ברכת האילנות על אילן של ערלה, [וכדמוכח מהגמ' בב"ק ס"ט ע"א, ואכ"מ], ואף שפירותיו אסורים, מ"מ לא נעשה עבירה באילן, אבל שמור ועובד שנעשה עבירה באילן גרע ואין לברך עלה.

ז במדינות ארה"ב שהאילנות בחודש ניסן עדיין אינן מוציאות פרחים אלא עלים בלבד, אין מברכין שם ברכת אילנות אלא בחודש אייר, ואם הקדים ובייר ברכת האילנות בחודש ניסן שאז האילנות הוציאו רק עלים בלבד, יש לחשוש שמא יצא בדיעבד כיון שעכ"פ גם בהוצאת עליון כבר ניכר תחילת התחדשות האילן בשנה זו להוציא פירות, ולכן יש להחמיר שלא לחזור ולברך בחודש אייר שלא ליכנס בחשש ברכה לבטלה, אלא יצא ידי חובתו בשומע כעונה מאחר שמברך, ובזה יוצא מכל ספק.

ח יש שמובילים את התשובה למקום שיש גינה עם אילנות ומברכים שם כולם יחד, ומנהג נאה הוא לקדש שם שמים לחנך הנערם שהבריאה יצירת הקב"ה.

טמאה גם ביום השמיני כבר לא שייך הטעם הראשון שיקיימו את המצווה בשמחה, אך מ"מ מאחר שקיבלו את המצווה בשמחה, עומד להם כוח קבלה זו להמשיך את השמחה לדורות בקיום מצווה זו].

ועל פי יסוד זה ביאר הגר"א ז"ל מה שאמר חז"ל (חולין ק"ה ע"ב) **"מפני מה** אמרו מים אחרונים חובה - שמלח סדומית יש שמשמא את העינים", [והיינו שחוששים שכיון שאמרו חכמים במסכת ברכות "על כל אכילתך אכול מלח", א"כ אולי אחר שנגע במלח, ישים את ידיו על עיניו ויתעוור, ולכן אמרו חכמים ליטול מים אחרונים כדי להעביר את המלח מעל ידיו], וביאר הגר"א שאין הכוונה שזהו הטעם היחיד, אלא מלבד זה איכא עוד טעמים, ולכן גם בזמנינו שאין מלח סדומית מצוי בינינו (וכמוש"כ התוס' בעירובין י"ז ע"ב), יש חיוב דנטילת ידיים, (עי' בביאור הגר"א או"ח סו"ס קפ"א ובשו"ע שם).

וזהו כלל גדול בכל הטעמים שנתנו רבותינו הראשונים (כמו הרמב"ם במורה

נבוכים והחינוך ועוד) **לדיני התורה, שהם לא גילו לנו את כל הטעמים אלא רק הטעימו לפי שכלינו איזה טעם**, וזהו רק בגדר "טעם" ולא בגדר "הטעם" - בה"א הידיעה, שכל מצווה יש לה שורש גדול בעולמות העליונים וטעמים רבים עד אין מספר, והיא עמוקה ורחבה לאין סוף - ואין לנו אפשרות להשיג את כל הטעמים בעולם הזה.

במעלת סעודת ברית מילה

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו", (י"ב, ג). כבר הבאנו לעיל את דברי הגמ' בשבת (ק"ל ע"א) **"כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושים אותה בשמחה"**, **ומבואר שמצוות מילה צריכה להיעשות דווקא בשמחה**, ועליה נאמר "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב", ולכן מקפידים ישראל לעשות סעודת ברית מילה - מתוך השמחה הגדולה על קיום המצווה, וכמבואר בתוס' בשבת (ק"ל ע"א), עיי"ש.

ושמעתי מאבי מורי זצ"ל ששמע בשם גדול וצדיק אחד זצ"ל שחידש חידוש פלא, שמעלת הסנדק שנחשב כמקטיר קטורת וזוכה לעשירות, הוא רק כשמשלם גם את הוצאות הסעודה - שבה הוא נחשב כ"בעל ברית", אבל אם אינו משלם הוצאות הסעודה אינו זוכה לכל ההבטחות הגשמיות האמורות בסנדק אלא רק לעשירות רוחנית בלבד, וטעמו מפני שסעודת ברית מילה שייכת היא לעיקר מצוות ברית מילה, ומעלת הסנדק הוא כשהוא מעמיד את צרכי המילה - הן בעצם הסנדקאות והן בהעמדת סעודת הברית, ועי"ז הוא נקרא בשם "בעל ברית" וזוכה לכל המעלות האמורות בחז"ל על הסנדק. והוסיף אבי זצ"ל עוד, שכמו כן גם כל מי שמשלם הוצאות סעודת ברית מילה - וכ"ש אם הוא מוסיף גם להתעסק בגופו בהכנת סעודת ברית מילה, הרי הוא נחשב בזה כעין 'סנדק במקצת' וזוכה במקצת לסגולות האמורות בסנדק, והמעלה רבה יותר כשמשלמים הוצאות הסעודה לבן תורה ומסייעים לו עי"ז לשקוד על תלמודו, והיא סגולה נפלאה לעשירות ולבנים ולבנות שומרי תורה ומצוות צדיקים וצדקניות, ובפרט אצל נצרכים.

וקבלנו שזהו גם סגולה גדולה לזכות לבן זכר, כי ע"י מה שמשלם הוצאות הסעודה הוא מוכיח חביבותו לברית מילה - שמשתוקק לקיים המצווה אלא שאין לו בן לקיים בעצמו ולכן הוא מכין לאחרים, ועי"ז השתוקקותו לקיים המצווה יזמין לו הקב"ה בן זכר כדי שיזכה לקיים המצווה בעצמו, וזכורני מצעירותי שהרבה אנשים היו משתוקקים לכך לשלם סעודת ברית, והיה הדבר מקובל כסגולה גדולה, ובדור האחרון נשתכח הדבר, ומן הראוי להחזיר עטרה ליושנה לעורר על מצווה רבתא זו.

וסעודת מילה היא כעין אכילת קרבן, וראוי לערוך הסעודה כראוי בבשר ויין, והיא תיקון גדול מאוד, ונשים צדקניות נהגו לבשל ולאפות בעצמן,

הלכות ברכת האילנות - נערך ונלקט מתוך ספרי רבינו שליט"א

אך בתפוזים ואשכוליות אף שמרכיבים בחושש, אבל כיון שאין ניכר שינוי בטעם הפרי, ואין מרכיבים אותו אלא כדי לחזקו ולחסנו כנגד מחלות התוקפים אותו, יש לברך עליו.

ז מותר לברך ברכת האילנות על אילן של ערלה, [וכדמוכח מהגמ' בב"ק ס"ט ע"א, ואכ"מ], ואף שפירותיו אסורים, מ"מ לא נעשה עבירה באילן, אבל שמור ועובד שנעשה עבירה באילן גרע ואין לברך עלה.

ז במדינות ארה"ב שהאילנות בחודש ניסן עדיין אינן מוציאות פרחים אלא עלים בלבד, אין מברכין שם ברכת אילנות אלא בחודש אייר, ואם הקדים ובייר ברכת האילנות בחודש ניסן שאז האילנות הוציאו רק עלים בלבד, יש לחשוש שמא יצא בדיעבד כיון שעכ"פ גם בהוצאת עליון כבר ניכר תחילת התחדשות האילן בשנה זו להוציא פירות, ולכן יש להחמיר שלא לחזור ולברך בחודש אייר שלא ליכנס בחשש ברכה לבטלה, אלא יצא ידי חובתו בשומע כעונה מאחר שמברך, ובזה יוצא מכל ספק.

ח יש שמובילים את התשובה למקום שיש גינה עם אילנות ומברכים שם כולם יחד, ומנהג נאה הוא לקדש שם שמים לחנך הנערם שהבריאה יצירת הקב"ה.